ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ

ପଦ ପ୍ରକରଣ - ସର୍ବନାମ

୫.୧ : ଆମେ ଆଗରୁ ଜାଣିଛୁ ଯେ ମନର ଭାବକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓ ସାର୍ଥକ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ କହିଥାଉ ବା ଲେଖିଥାଉ । ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟ ମିଶି ଭାବକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ଭାବବୋଧକ ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟର ସମଷ୍ଟି ହିଁ **'ଅନୁଚ୍ଛେଦ'** । ସଫଳ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦର ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହାର ଭାବାର୍ଥକୁ ତିନୋଟି ଦିଗରୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଦିଏ । (i) ପଦର ପୁନରୁକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହୁଏ, (ii) କହିବାରେ ଅଯଥା ସମୟ ନଷ୍ଟହୁଏ ଏବଂ (iii) ଲେଖିବାରେ ଉଭୟ ସମୟ ଓ ସ୍ଥାନ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ।

୫.୧.୧ : ନିମ୍ନରେ ଦୁଇଟି ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଦିଆଯାଉଛି । ଉଭୟକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ପଢ଼ । ବଡ ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ପଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

(କ) **ବୁଢ଼ୀ** ଘୁଷୁରିଘୁଷୁରି ଯାଇ **ରେବତୀର ଶୋଇବା ଘର** ଦେଖିଲା । **ବୁଢ଼ୀ ଶୋଇବା ଘରଟା** ସାରା **ରେବତୀକୁ** ଖୋଜିଲା । **ବୁଢ଼ୀ** ଜାଣିଲା **ରେବତୀ ଶୋଇବା ଘରେ** ନାହିଁ । **ବୁଢ଼ୀ** ଭାବିଲା **ରେବତୀ** ଭଲ ହୋଇଗଲାଣି । ତେଣୁ **ଶୋଇବାଘରଠି** ନଥାଇ **ରେବତୀ** ବାଡ଼ିରେ ବୁଲୁଥିବ ।

(ଖ) ବୁଢ଼ୀ ଘୁଷୁରିଘୁଷୁରି ଯାଇ ରେବତୀର ଶୋଇବାଘର ଦେଖିଲା । ସେ ଘରଟା ସାରା ତାକୁ ଖୋଜିଲା । ସେ ଜାଣିଲା ରେବତୀ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ସେ ଭାବିଲା ତା'ର ଜର ଭଲ ହୋଇଗଲାଣି । ତେଣୁ ଏଠି ନଥାଇ ସେ ବାଡ଼ିରେ ବୁଲୁଥିବ ।

ଦୁଇଟିଯାକ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ପଢ଼ିଲେ ଦେଖିବ- ଉଭୟର ଭାବାର୍ଥ ସମାନ । 'କ' ଅନୁଚ୍ଛେଦଟି ସାମାନ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଇ 'ଖ' ଅନୁଚ୍ଛେଦଟି ଲେଖାଯାଇଛି । ମାତ୍ର 'କ' ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଅପେକ୍ଷା 'ଖ' ଅନୁଚ୍ଛେଦଟି ପଢ଼ିବାକୁ ଓ ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ଲାଗୁଛି । 'କ' ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ବୁଢ଼ୀ, ରେବତୀ ଓ ଶୋଇବାଘର ଇତ୍ୟାଦି ନାମ ବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ଫଳରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପୁନରୁକ୍ତି ଦୋଷରୁ ଶ୍ରୁତିକଟୁ ବୋଧ ହେଉଛି । ପଦର ପୁନରୁକ୍ତି ହେଉ ନଥିବାରୁ 'ଖ' ଅନୁଚ୍ଛେଦଟି କହିବାକୁ, ପଢ଼ିବାକୁ ଓ ଶୁଣିବାକୁ ସହଜ ଓ ସୁଖ କର ଲାଗୁଛି । ଏଥିପାଇଁ 'ଖ' ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ବୁଢ଼ୀ, ରେବତୀ, ଶୋଇବାଘର ଆଦି ବିଶେଷ ପଦ ବଦଳରେ 'ସେ, ଘରଟାସାରା, ତାକୁ, ସେଠାରେ, ତା'ର ଏଠି' ଇତ୍ୟାଦି ପଦର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ବିକଳ୍ପ ପଦ ଭାବରେ 'ସେ, ତାକୁ, ସେଠାରେ, ତା'ର, ଏଠି' ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ଚାରୋଟି କଥା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଗଲା-

୧ । ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହାର ବା ପୁନରାବୃତ୍ତି ଶ୍ରୁତିକଟୁ ସୃଷ୍ଟିକରେ ।

୨ । ଭାଷାର ପୁନରୁକ୍ତି କଥନର ଶ୍ରୁତିକଟୁତା ଦୂରକରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ।

୩ । ଏଥିପାଇଁ ଆମେ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ବଦଳରେ କେତେକ ବିକଳ୍ପ ପଦର ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ ।

୪ । ବିକଳ୍ପ ପଦ ବସିବା ଦ୍ୱାରା କହିବାରେ ଅଯଥା ସମୟ ଓ ଲେଖିବାରେ ଅଯଥା ସ୍ଥାନ ନଷ୍ଟ ହୁଏନାହିଁ ।

ବିଶେଷ୍ୟ ବଦଳରେ ଯେଉଁ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାକୁ 'ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।

୫.୧.୨ : ସର୍ବନାମ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ଏକ ବିକଳ୍ପ ଉପଶ୍ରେଣୀକୁ ବୁଝାଏ । 'ସର୍ବ' ଅର୍ଥ ସବୁ । 'ସବୁ' କହିଲେ- ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ସବୁପ୍ରକାର ନାମ ବା ସଂଜ୍ଞାକୁ ବୁଝାଏ । ଆମେ ଜାଣିଛେ ଯେ ନାମ ବା ସଂଜ୍ଞାକୁ ବିଶେଷ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

୫.୧.୩ : **ସବୁପ୍ରକାର ବିଶେଷ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବିକଳ୍ପ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।**

ଉଦାହରଣ ଦୁଇଟିକୁ ଦେଖ ।

(କ) ମୁଁ ନରିର ଭଉଣୀ । ଏହି ବାକ୍ୟରେ 'ମୁଁ' ବଦଳରେ ଛବି, କବିତା, ଶିଳ୍ପା ଯେକୌଣସି ନାମ ବସିପାରିବ । ସେହିପରି 'ନରିର' ସ୍ଥାନରେ ତା'ର, ଯାର, ତାଙ୍କର, ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବନାମ ପଦ ମଧ୍ୟ ବସିପାରିବ ।

(ଖ) ମୁଁ ସେହି ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର । ଏଠାରେ 'ମୁଁ' ସ୍ଥାନରେ ତୁ, ସେ, ଏ, ସେମାନେ, ଆମେ, ତୁମେ, ଆପଣ- ଏପରି ପଦ ସର୍ବନାମ ରୂପରେ ବସି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିପାରିବ । ସେହିପରି 'ସେହି' ସ୍ଥାନରେ ବୋର୍ଡ/ଜିଲ୍ଲା/ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବେହେରା, ମାଳତୀଦେବୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ସ୍ମାରକୀ, ରାଣୀହାଟ, କାଦୁଅପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ନାମବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ବସିପାରିବ ।

ବାକ୍ୟରେ ଅଥବା ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ନାମ ବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସର୍ବନାମ ପଦ ବସାଯାଇ ସମାନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥାଏ ।

୫.୨ : ସର୍ବନାମ କେବଳ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ନୁହେଁ, ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ଅନ୍ୟପଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବସିପାରିଥାଏ । ଏପରିକି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟ ଅଥବା ଖଣ୍ଡବାକ୍ୟର ବାକ୍ୟାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ସର୍ବନାମ'ର ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଏବେ ତଳେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପଢ଼ ଓ ସେସବୁରେ ଥିବା କଳାଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

(କ) ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ଶୁଭ୍ରା **ବୁଦ୍ଧିମତୀ, ସେହି** ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ୟମାନେ **ସେପରି** ନୁହନ୍ତି ।

(ଖ) ଗତବର୍ଷ **ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ** ବଣ ଭୋଜି ପାଇଁ **ଯାଇଥିଲେ,** ମାତ୍ର ଏବର୍ଷ **ସେମାନେ ତାହା** କଲେ ନାହିଁ ।

(ଗ) **ଶୁଭକାନ୍ତ ମିଛ କୁହେ ନାହିଁ** । **ଏହା** ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।

(ଘ) ରଘୁଟା **ଏକଶିଙ୍ଗିଆ** ; ମାତ୍ର ମଧୁଟି **ସେମିତି** ନୁହେଁ ।

କ– ବାକ୍ୟରେ 'ପଞ୍ଚମ'- ଏକ ପୂରଣବାଚକ ବିଶେଷଣ ଓ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାକୁ ବୁଝାଉଛି । ସେହିପରି 'ବୁଦ୍ଧିମତୀ' ଗୋଟିଏ ବିଶେଷଣ ପଦ । 'ଶୁଭ୍ରା' ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ଗୁଣକୁ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ପଦଟି ବିଶେଷଣ ରୂପେ ବିଶେଷିତ କରୁଛି । 'ପଞ୍ଚମ' ବଦଳରେ 'ସେହି' ଓ 'ବୁଦ୍ଧିମତୀ' ବଦଳରେ 'ସେପରି' ପଦଦୁଇଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । 'ସେହି' ଓ 'ସେପରି'- ଏଠାରେ ଦୁଇଟି ସର୍ବନାମ ଓ ବିଶେଷଣର ବିକଳ୍ପ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଖ– ବାକ୍ୟରେ 'ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ'- ଏକ ବିଶେଷ୍ୟପଦ । 'ଯାଇଥିଲେ' ଏକ କ୍ରିୟାପଦ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ବଦଳରେ 'ସେମାନେ' ଓ 'ଯାଇଥିଲେ' ବଦଳରେ 'ତାହା' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । 'ସେମାନେ' ଓ 'ତାହା'– ଏ ଦୁଇଟି ସର୍ବନାମ ପଦ ଯଥାକ୍ରମେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ 'ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ' ଓ କ୍ରିୟାପଦ 'ଯାଇଥିଲେ'ର ଏକଏକ ଉପରୂପ ବା ବିକଳ୍ପ ରୂପ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଗ– ବାକ୍ୟରେ 'ଶୁଭକାନ୍ତ ମିଛ କୁହେ ନାହିଁ'- ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟ । ଏହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟଟିର ଭାବାର୍ଥ ବା ବାକ୍ୟାର୍ଥକୁ ବୁଝାଉଥିବା ଏକ ବିକଳ୍ପ ପଦରୂପେ 'ଏହା' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଘ– ବାକ୍ୟରେ 'ଏକଶିଙ୍ଗିଆ'- ଏକ ଖଣ୍ଡବାକ୍ୟ । ଏହି ଖଣ୍ଡବାକ୍ୟଟି ବଦଳରେ ସମାନ ଅର୍ଥବୋଧକ ହୋଇ 'ସେମିତି'ର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ଏହି ପ୍ରକାର ବଦଳ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି "ସର୍ବନାମ" ।

ଯେଉଁ ପଦ ଅନ୍ୟ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ପଦ ଓ ବାକ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହାକୁ 'ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।

୫.୩ : ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆମେ ଯେତେ ପ୍ରକାରର ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସାତଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ଏବେ ସେସବୁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବିଷୟରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଆଲୋଚନା କରିବା ।

୫.୩.୧ : ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ବା ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମ

ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ ଓ ମୋଟାକଳା ଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

(କ) **ମୁଁ** କଟକ ଯିବି । **ଆମେ** କଟକ ଯିବୁ । **ଆମ୍ଭେମାନେ** କଟକ ଯିବୁ ।

(ଖ) **ତୁ** ଖୁବ୍ ଚତୁର । **ତୁମେ** ଖୁବ୍ ଚତୁର । **ତୁମ୍ଭେମାନେ** ଖୁବ୍ ଚତୁର ।

(ଗ) **ଆପଣ** ଜଣେ ଭଦ୍ର ଲୋକ । **ଆପଣମାନେ** ଜଣେଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ।

(ଘ) **ସେ** ଘରେ ଅଛି । **ସେ** ଘରେ ଅଛନ୍ତି । **ସେମାନେ** ଘରେ ଅଛନ୍ତି ।

କ– ବାକ୍ୟରେ ଯେ କହୁଛି ସେ ବକ୍ତା ଓ ତା'ର ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ମୁଁ' ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ କହୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ଆମେମାନେ' ଓ ବକ୍ତା ନିଜ ସହିତ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ନେଇ କହୁଛି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ଆମେ' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଖ– ବାକ୍ୟରେ ଯାହାକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କୁହାଯାଇଛି ସେ କନିଷ୍ଠ ଓ ଆଦରର ହୋଇଥିବାରୁ ତା' ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ତୁ' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ସମ୍ବୋଧିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାନସ୍ତର ଓ ବରିଷ୍ଠ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ତୁମେ' ଏବଂ ଯେଉଁ ସମୂହକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କୁହାଯାଇଛି ସେମାନଙ୍କ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ 'ତୁମ୍ଭେମାନେ' ବା 'ତୁମେମାନେ' ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଗ– ବାକ୍ୟରେ ସମ୍ବୋଧିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମାନ୍ୟସ୍ତରର ହୋଇଥିବାରୁ 'ସେ' ବା 'ସେମାନଙ୍କ' ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ **'ଆପଣ / ଆପଣମାନେ'** ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଘ– ବାକ୍ୟରେ ଯାହା ବା ଯାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇଛି ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଉଭୟ ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ ଓ ଆଦର ଅର୍ଥରେ **'ସେ'** ବସାଯାଇଛି । ସେହିପରି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ (ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଷୟରେ) କୁହାଯାଇଛି; ସେ ସମସ୍ତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ପରିବର୍ତ୍ତେ **'ସେମାନେ'** ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

କ,ଖ,ଗ,ଘ,– ଏ ଚାରୋଟି ବାକ୍ୟରେ **'ମୁଁ, ଆମେ, ଆମ୍ଭେମାନେ / ତୁ, ତୁମେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ/ ଆପଣ, ଆପଣମାନେ / ସେ ଓ ସେମାନେ'** ଇତ୍ୟାଦି ପଦ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବା ସମୂହ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବଦଳରେ ବସାଯାଇଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ–

ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ' ସର୍ବନାମ କୁହାଯାଏ ।

- ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମକୁ **'ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଏ ।
- **'ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମ'କୁ–** ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ, ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ ଓ ତୃତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ; ଏପରି ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

(କ) ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ

ବକ୍ତା ଭାବରେ ଯିଏ ବା ଯେଉଁମାନେ କୁହନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ନାମ ବଦଳରେ 'ମୁଁ / ଆମେ / ଆମେମାନେ' ଲାଗିଥାଏ । ବକ୍ତା ନିଜ ପାଇଁ ଏସବୁକୁ ବିକଳ୍ପ ପଦ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ **'ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଏ । ବକ୍ତା ନିଜେ ସର୍ବନାମ ପଦ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ସର୍ବନାମକୁ **'ବକ୍ତୃ ସର୍ବନାମ'** ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ଉଦାହରଣ : କରୁଣାକର କହିଲା- "ମୁଁ ଏ କାମ କରିଛି" । ନିଶାକର କହିଲା- **"ଆମେ ଏ କାମ କରିଛୁ"** । ଦିବାକର କହିଲା- **"ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ କାମ କରିଛୁ"** । ଏଠି କର୍ତ୍ତା ନିଜେ ବକ୍ତା ହୋଇଥିବାରୁ 'ମୁଁ, ଆମେ, ଆମ୍ଭେମାନେ' ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ବା ବକ୍ତୃ ସର୍ବନାମ ପଦ ଭାବରେ ବସିଚି ।

(ଖ) ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ

ବକ୍ତା ପ୍ରଥମପୁରୁଷ । ସେ ଅନ୍ୟଜଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କିଛି କହେ । ସମ୍ବୋଧିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହା କଥାକୁ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ବୁଝନ୍ତି । ବକ୍ତାର କଥାକୁ ବୋଧକରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ 'ବୋଧବ୍ୟପୁରୁଷ' ବା 'ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ' କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ ସେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ । **ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ବା ସମ୍ବୋଧିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।** ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ବୋଧବ୍ୟପୁରୁଷ ହୋଇଥିବାରୁ ଏପ୍ରକାର ସର୍ବନାମକୁ 'ବୋଧବ୍ୟ ସର୍ବନାମ' ବି କୁହାଯାଏ । ତୁ, ତୁମେ, ତୁମର, ତୁମେମାନେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ, ତୋତେ, ତୋ'ର, ତୁମମାନଙ୍କର ଓ ତମେମାନେ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ।

ସାଧାରଣତଃ ଆଦର ଅର୍ଥରେ ଆମେ ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ ପଦ ଭାବରେ 'ତୁ / ତତେ / ତୋତେ / ତୋର' ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଯଥା : ତୁ ଏବେ ଏଠୁ ଗଲୁ । ତତେ କିଏ ସମ୍ଭାଳିବ ? ତୋ'ର ବୁଝିବାର ଥିଲା । ସମ୍ମାନ ଓ ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ ଆମେ ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ ଭାବରେ 'ତୁମେ / ତୁମ୍ଭେ / ତୁମ୍ଭେମାନେ / ତୁମେମାନେ /

ତମେମାନେ / ଆପଣ / ଆପଣମାନେ' ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଯଥା : **ଆପଣ** ବୋଲି ଏ କାମ କଲେ । **ତୁମେ** ଏ କାମ କରିବ ନାହିଁ । **ତୁମେମାନେ** ଏପରି କାମ କରିବନାହିଁ । **ଆପଣମାନଙ୍କ** କାମ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇରହିବ ।

(ଗ) ତୃତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ

ଯାହା ବିଷୟରେ ବାକ୍ୟରେ କୁହାଯାଇଥାଏ ତାହାକୁ 'ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ' କୁହାଯାଏ । ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନରେ ଆଦର ଅର୍ଥରେ 'ସେ', ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ 'ସେ' ଓ ବହୁବଚନରେ 'ସେମାନେ' ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ । **ତୃତୀୟ ପୁରୁଷର ନାମ ବଦଳରେ ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ତାହାକୁ 'ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।**

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ :

ସେ ଖବରକାଗଜ ପଢୁଛି- (ଆଦର ଅର୍ଥରେ କନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ- 'ସେ') ।

ସେ ଖବର କାଗଜ ପଢୁଛନ୍ତି- (ସମ୍ମାନ ଅର୍ଥରେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ- 'ସେ') ।

ସେମାନେ ଖବରକାଗଜ ପଢୁଛନ୍ତି- (ବହୁବଚନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ –'ସେମାନେ') ।

ମନେରଖିବା :

(କ) ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ ଏହିପରି ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ଓ ତୃତୀୟପୁରୁଷ ନାମ ବଦଳରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଇଥାଏ ।

(ଖ) ଆମ ଭାଷାରେ ଆମେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ତିନୋଟି ପୁରୁଷ ଓ ଦୁଇଟି ବଚନ (ଏକବଚନ / ବହୁବଚନ)ରେ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ବାକ୍ୟରେ ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ ପଦଗୁଡ଼ିକରେ ବିଭକ୍ତିଚିହ୍ନ (ଟା, କୁ, ଦ୍ୱାରା, ପାଇଁ, ରୁ, ର, ରେ, ଠାରେ ଇତ୍ୟାଦି) ଲାଗିଲେ ସେଗୁଡ଼ିକର ମୂଳରୂପ ବା ଆକୃତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ବା ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମର ଦୁଇଟି ରୂପ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ 'ମୂଳରୂପ' । ଏହାକୁ 'ସରଳ ରୂପ' ବା 'ଋଜୁ ରୂପ' କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ୟଟିକୁ 'ପରୋକ୍ଷ' ବା 'ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ରୂପ' କୁହାଯାଏ । ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମର ଏ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ନିମ୍ନମତେ ବୁଝାଯାଇପାରେ ।

ପୁରୁଷ	ସରଳ ରୂପ	ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ରୂପ
ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ	ମୁଁ, ଆମ୍ଭେ, ଆମେ	ମୋର, ମୋ, ମୋତେ, ଆମ, ଆମ୍ଭ, ଆମର, ଆମ୍ଭର
ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ	ତୁ, ତୁମେ, ତୁମ୍ଭେ, ଆପଣ	ତୁମ୍ଭ, ତୁମ, ତୋ, ତୋତେ
ତୃତୀୟପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ	ସେ ସେମାନେ	ତା, ତାହା, ତା'ର, ତାଙ୍କ, ସେମାନେ, ସିଏ

ମନେରଖିବା :

- ପୁରୁଷବାଚକ ସର୍ବନାମର ମୂଳରୂପଟି ସର୍ବଦା ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତିର ରୂପ ହୁଏ । ଯଥା– ମୁଁ, ଆମ୍ଭେ, ତୁ, ତୁମେ, ସେ ।
- ତୀର୍ଯ୍ୟକ ରୂପଟି ସର୍ବଦା ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିର ରୂପ ହୁଏ । ଯଥା– ମୋ, ମୋତେ, ଆମ, ତୁମ, ତୋ, ତା, ସେମାନେ ।

- ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ଲାଗିଲେ ମୂଳରୂପ (ମୁଁ, ତୁ, ସେ) ବଦଳିଯାଏ । ଯଥା– ମୋ'ଠା, ତୋ'ଠା, ତା' ଦ୍ୱାରା, ଆମଠାରୁ, ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଇତ୍ୟାଦି ।
- ତୃତୀୟପୁରୁଷରେ ନିକଟରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ 'ଏ / ଇଏ / ୟେ / ଏମାନେ' ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଦୂରରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ 'ସେ / ସିଏ / ସେମାନେ' ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

୫.୩.୨ : ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସର୍ବନାମ / ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ :

ଦତ୍ତ ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

(କ) ସେ ଯାହା ଦେଖିଲା, ତାହା କହିଲା ।

(ଖ) ଏଇ ହିଁ ସେଇ ମୂର୍ତ୍ତି ।

(ଗ) ଏହା ସତ ହେବ ।

(ଘ) ୟା'କୁ ତା'କୁ ଆଣିବୁ ନାହିଁ ।

ଦିଆଯାଇଥିବା ବାକ୍ୟ ଚାରୋଟିରେ 'ଯାହା, ତାହା, ଏଇ, ସେଇ, ଏହା, ୟା, ତା' ପ୍ରଭୃତି ସର୍ବନାମ ପଦ ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ 'ଦୂର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ' ଓ 'ନିକଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ'- ଏପରି ଦୁଇଟି ଦିଗରୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା;

ଦୂର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ	ନିକଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ
ସେଇଟା ଦିଶୁଛି, ତା'କୁ ଆଣ ।	ଏଇଟା ଭଲ, ୟା'କୁ ନିଅ ।
ତାହା ପସନ୍ଦ ହେଉଛି ।	ଏହା ପସନ୍ଦ ଲାଗୁନି ।
ସିଏ ଯାଉଛି ।	ଇଏ / ୟେ ଆସୁଛି ।
ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଙ୍ଗିଦିଅ ।	ଏହିଗୁଡ଼ିକୁ ଯତ୍ନରେ ରଖ ।
ତା' କାମ ସରିଲା ।	ୟା' କାମ ସରିଲା ।

ଏଠାରେ 'ସେଇ / ତା / ତାହା / ସିଏ / ସେହି- ପଦଗୁଡ଼ିକ ଦୂର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ ଓ 'ଏଇ / ୟା / ଏହା / ଇଏ / ୟେ / ଏହି'- ଇତ୍ୟାଦି ପଦଗୁଡ଼ିକ ନିକଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ ।

ସେ, ତା, ସେହି, ଏହା, ତାହା, ଭଳି ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁଯେଉଁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଅନ୍ତି ସେହି ସର୍ବନାମଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥା'ନ୍ତି ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ସର୍ବନାମ ପଦକୁ 'ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସର୍ବନାମ' ବା 'ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।

୫.୩.୩ : ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ସର୍ବନାମ :-

ପ୍ରଶ୍ନ- ଉତ୍ତର ଛଳରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ତଳ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ । କଳା ଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

	ପ୍ରଶ୍ନ	ଉତ୍ତର
(କ)	**କିଏ** ଆଜି ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଛନ୍ତି ?	ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁଥିବା ଜଣେ ପୁରାତନ ଛାତ୍ର ଆସିଛନ୍ତି ।
(ଖ)	ତାଙ୍କ ନାଁ **କ'ଣ** ?	ତାଙ୍କ ନାଁ ଗୋପିନାଥ ମହାନ୍ତି ।
(ଗ)	**କେଉଁଠି** ତାଙ୍କ ଗାଁ ?	ଆମ ହାଟପାଖ ନାଗବାଳି ତାଙ୍କ ଗାଁ ।
(ଘ)	ତାଙ୍କବହି **କିଏ କିଏ** ପଢ଼ିଛ ?	ମଧୁ, ଶ୍ୟାମ, ହରି ଏମିତି ଅନେକ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ବହି ପଢ଼ିଚନ୍ତି ।
(ଙ)	**କାହା** ବିଷୟରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ?	ପ୍ରାୟତଃ ଆଦିବାସୀ ଜନଜାତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

'କ' ଠାରୁ 'ଙ'– ପ୍ରତ୍ୟେକର ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟଟି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ବାକ୍ୟ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଅନୁସାରେ ଉତ୍ତରମୂଳକ ବାକ୍ୟ । ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ବାକ୍ୟପାଞ୍ଚୋଟିରେ 'କିଏ / କ'ଣ / କେଉଁଠି / କିଏ କିଏ / କାହା'-ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ପଦ । ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତରମୂଳକ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା 'ପୁରାତନ ଛାତ୍ର / ଗୋପିନାଥ ମହାନ୍ତି / ନାଗବାଳି / ମଧୁ, ଶ୍ୟାମ, ହରି / ଆଦିବାସୀ ଜନଜାତି'- ଇତ୍ୟାଦି ବିଶେଷ୍ୟ ପଦଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ପଦଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବନାମ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନମୂଳକ ବାକ୍ୟରେ କିଏ, କାହାକୁ, କାହାର, କେଉଁ, କି, କ'ଣ ଭଳି ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ଅଥବା ଉତ୍ତର ଆଶାଜନକ ଅନ୍ୟପଦ ପାଇଁ ବିକଳ୍ପପଦ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ ତାହାକୁ **'ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଏ । ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏହିପରି ।

କିଏ କହିଲେ ? / ଏବେ **କ'ଣ** କରିବ ? / ଏଇଟି **କାହାର** ବହି ? / **କାହାକୁ** ପ୍ରଥମେ ଡାକିବ ? / **କି** ହେଲାରେ ? / **କେହି** ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଛ ? / **କେଉଁଟି** ଠିକ୍ ବାଟ ?

> ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବାକ୍ୟକୁ ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ କରିଦିଏ
> ତାହାକୁ **'ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଏ ।

୫.୩.୪ : ସମ୍ବନ୍ଧବାଚକ ବା ଆପେକ୍ଷିକ ସର୍ବନାମ :

ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ କେତେକ ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁ ଯହିଁରେ ଏକାଧିକ ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏପ୍ରକାର ବାକ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସର୍ବନାମ ପଦ ଅନ୍ୟ ସର୍ବନାମ ପଦକୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ପରସ୍ପର ଭିତରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖୁଥିବା ଏପ୍ରକାର ସର୍ବନାମ ପଦ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟଟି ବାକ୍ୟାର୍ଥ ବୁଝାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୁଏନାହିଁ । ତଳ ଉଦାହରଣ ତିନୋଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

(କ) ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ **ଯେପରି** କହିଛନ୍ତି, ସେ **ସେପରି** କରୁଛି ।

(ଖ) ତୁମକୁ **ଯାହା** କରିବାକୁ ଦିଆଯାଇଛି, ତାହା ହିଁ କର ।

(ଗ) ତାଙ୍କୁ **ଯେତେ** ପ୍ରଶଂସା କରି କହିବୁ ସେ **ସେତେ** କରିବେ ।

ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟରେ 'ଯେପରି' ଓ 'ସେପରି'- ଏଦୁଇଟି ସର୍ବନାମ ପଦର ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବାକ୍ୟରେ 'ଯାହା' ଓ 'ତାହା'- ଏ ଦୁଇଟି ସର୍ବନାମ ପଦ ଅର୍ଥବୋଧ ନିମନ୍ତେ ପରସ୍ପରର ସାପେକ୍ଷ । ତୃତୀୟ ବାକ୍ୟରେ 'ଯେତେ' ଓ 'ସେତେ'- ଏ ଉଭୟ ପଦ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ଓ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟଟି ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବାରେ ଅସମର୍ଥ ।

ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦର ଅନ୍ୟ ସର୍ବନାମ ପଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘଟିଥାଏ ତାହାକୁ' ସମ୍ବନ୍ଧବାଚକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।

ପୁନଶ୍ଚ ବାକ୍ୟରେ ଅର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏ ପ୍ରକାରର ସର୍ବନାମ ପଦଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବାରୁ ଏଗୁଡ଼ିକୁ **'ଆପେକ୍ଷିକ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏଧରଣର ସର୍ବନାମ ପଦକୁ ଜାଣିବାପାଇଁ ଏବେ ଅଭ୍ୟାସ କର ।

- ଯେ କାମରେ ମନ ଲଗାଏ, ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭଲ ଫଳ ପାଏ ।
- ଯିଏ ଯେମିତି କରିଥାଏ, ସିଏ ସେମିତି ଫଳ ପାଇଥାଏ ।
- ଯାହାର ମନ ଯେଡ଼େ, ତାହାର ପ୍ରଭୁ ତେଡ଼େ ।

୫.୩.୫ : ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସର୍ବନାମ-

ଆମେ ସଜୀବ-ନିର୍ଜୀବ, ବ୍ୟକ୍ତି-ଅବ୍ୟକ୍ତି, ପ୍ରାଣୀ-ଅପ୍ରାଣୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ କୌଣସି ସଂପର୍କରେ ନିଶ୍ଚିତ-ଅନିଶ୍ଚିତ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ-ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସଂଖ୍ୟା, ପରିମାଣ ଆଦି ଧାରଣା ସ୍ପଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ କେତୋଟି ଭିନ୍ନପ୍ରକାରର ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଆମେ 'ଉଭୟ, ପ୍ରତ୍ୟେକ, ତିନିହେଁ, ସମସ୍ତ, ସବୁ, ଅନ୍ୟ, ଆଉ, ଆଉକ, କେହି, କିଛି' ପ୍ରଭୃତି ସର୍ବନାମ ପଦକୁ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରି ବିଶେଷ୍ୟପଦକୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଥାଉ । ଏବେ ବୁଝିବା ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ ଓ କଳାଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ ବିଧିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

(କ) ସୁର ଓ ବୀର, **ଉଭୟେ** ଏକା ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ନ୍ତି ।

(ଖ) ହେଲେ **ପ୍ରତ୍ୟେକର** ସ୍ୱଭାବ ଅଲଗା ଅଲଗା ।

(ଗ) ବଗିଚାକାମ, ଘରକାମ, ପାଠକାମ- **ଯେଉଁ** କାମ ଦିଆଯାଉ ସୁର **ସବୁ** କରିପାରିବ ।

(ଘ) ମାତ୍ର ବୀରକୁ **କିଛି** (କାମ) ଭଲରେ ଜଣା, **କିଛି** (କାମ) ଜଣା ନାହିଁ ।

(ଙ) ବିଦ୍ୟାଳୟରେ **ଯେତେ** ପ୍ରକାରର କାମ ଅଛି, ସୁର **ସମସ୍ତ** କରିପାରେ ।

କ- ବାକ୍ୟରେ ସୁର ଓ ବୀର- ଏ ଦୁଇଟି ନାମବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦକୁ **'ଉଭୟେ'** ପଦଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପେ ବୁଝାଉଛି । ଖ- ବାକ୍ୟରେ ସୁର ଓ ବୀର ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ବଦଳରେ **'ପ୍ରତ୍ୟେକ'** ସର୍ବନାମ ପଦଟି ବସିଛି ଓ ଉଭୟଙ୍କ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ଧାରଣା ଦେଉଛି । ଗ- ବାକ୍ୟରେ ବଗିଚା କାମ, ଘରକାମ ଓ ପାଠକାମ ପରି ଯାବତୀୟ କାମ ପାଇଁ **'ସବୁ'** ସର୍ବନାମ ପଦଟି ବସିଛି ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ନିଶ୍ଚିତତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଛି । ଘ- ବାକ୍ୟରେ **'କିଛି'** ଏକ

ଅନିଶ୍ଚୟ ବାଚକ ସର୍ବନାମ । ଏହା କାମ ବିଶେଷ୍ୟପଦ ପାଇଁ ବସିଛି ଓ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ବିଷୟରେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାରଣାଟିଏ ଦେଉଛି । ଡ- ବାକ୍ୟରେ '**ସମସ୍ତ**' ସର୍ବନାମ ପଦଟି ବିଦ୍ୟାଳୟର ଯେତେ ପ୍ରକାରର କାମ ଅଛି ସକଳ କାମ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ-ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ନିଶ୍ଚିତ-ଅନିଶ୍ଚିତ ରୂପେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ତାହାକୁ 'ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।

ଏବେ ଅଭ୍ୟାସ କର ।

ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଲେଖିବାକୁ କୁହ । ଏଇଟି ନୁହେଁ **ଆରଟି** ଆଣ । ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ିଲା ପରେ **ଅନ୍ୟକୁ** ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ରଘୁ ଆଉ ଶ୍ୟାମ ଦୁଇଭାଇ, ଏକୁ **ଆରକ** ବଳି । ଏଠାରେ ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଗୁଡ଼ିକ ଏକଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସର୍ବନାମ ପଦ ।

ଆମେ ବାକ୍ୟରେ ବିଶେଷ୍ୟପଦ ସଂପର୍କରେ ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମକ ଧାରଣା ଦେବାପାଇଁ କେତେକ ସମଷ୍ଟିବାଚକ ସର୍ବନାମ ପଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ-

- **ସକଳେ** ହୋଇ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ, ଡାକିଲେ ନାରାୟଣ ରଖ ।
- କୁନ୍ତୀ କହିଲେ- 'ଯାହା ଆଣିଛ **ସଭିଏଁ** ବାଣ୍ଟି ନିଅ ।
- ଯାହା ଯେଉଁଠୁ ପାଇଲ **ସବୁ** ଏକାଠି ରଖ ।
- ସେ ଯାହାଯାହା ଅର୍ଜିଥିଲେ, **ସମସ୍ତ** ହରାଇଛନ୍ତି ।

ସକଳ, ସଭିଏଁ, ସବୁ, ସମସ୍ତ- ଏ ପ୍ରକାର ନିର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ ପଦକୁ 'ସମଷ୍ଟିବାଚକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ନିର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମକ ସର୍ବନାମ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ସମ୍ପର୍କରେ ନିଶ୍ଚିତ ଅନିଶ୍ଚିତ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସର୍ବନାମକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବାଚକ ଓ ଅନିଶ୍ଚୟ ବାଚକ ସର୍ବନାମ ଭାବରେ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ଉଦାହରଣ : (କ) କେହି ଜଣେ କହିଲା **କିଛି** ଘଟିଛି । (ଅନିଶ୍ଚୟବାଚକ ସର୍ବନାମ)

(ଖ) ବନ୍ଧ ଭାଙ୍ଗିବାର ଥିଲା– ତାହାହିଁ ଘଟିଛି । (ନିଶ୍ଚୟବାଚକ ସର୍ବନାମ)

୫.୩.୬ : ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପକ ସର୍ବନାମ-

(କ) ନୀଳିମା **ଆପେ** ଗାଇ ଶିଖିଲା । (ଖ) ଗୀତା **ନିଜେ** କହିଲା ।

(ଗ) ବାଣୀ **ସ୍ୱୟଂ** ଏହାକୁ ଲେଖିଛି ।

ଏ ତିନୋଟି ବାକ୍ୟକୁ ପଢ଼ିବା ଓ ବିଚାର କରିବା । ଆମେ ଦେଖିବା କ-ଖ-ଗ ବାକ୍ୟରୁ 'ଆପେ, ନିଜେ, **ସ୍ୱୟଂ**'- ଏ ତିନୋଟି ରେଖାଙ୍କିତ ପଦକୁ ଉଠାଇଦେଲେ ବି ବାକ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରିବ । ନୀଳିମା ଗାଇ ଶିଖିଲା, ଗୀତା କହିଲା ଓ ବାଣୀ ଏହାକୁ ଲେଖିଛି- ଏ ତିନୋଟି ବାକ୍ୟ ପଢ଼ିବା ବେଳେ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ମାତ୍ର ବାକ୍ୟ ତିନୋଟିରେ 'ଆପେ' ନିଜେ' ଓ 'ସ୍ୱୟଂ' ପଦ ତିନୋଟି ଯଥାକ୍ରମେ କ-ଖ-ଗ ବାକ୍ୟରେ ନୀଳିମା, ଗୀତା ଓ

ବାଣୀ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରେ ବସିବା ମାତ୍ରେ ବାକ୍ୟାର୍ଥର ଗୁରୁତ୍ୱ, ବଢ଼ିଯାଉଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିବା । ପୁନଶ୍ଚ ଆପେ, ନିଜେ, ସ୍ୱୟଂ– ଏହି ସର୍ବନାମ ପଦ ତିନୋଟି ହେତୁ ନୀଳିମା, ଗୀତା ଓ ବାଣୀ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ତିନୋଟି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପିତ ହେଉଛି ।

ସୁତରାଂ, ଯେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦଠାରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପଣ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ **'ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପକ'** ସର୍ବନାମ କୁହାଯାଏ । **'ଛାଏଁ'** ଏଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ୟଏକ ସର୍ବନାମ ପଦ ।

୫.୩.୭ : ଆତ୍ମବାଚକ ସର୍ବନାମ :

(କ) ତୁମେ <u>ନିଜେ</u> <u>ନିଜକୁ</u> ଚିହ୍ନ । (ଖ) ମଧୁ <u>ଆପେ</u> <u>ଆପଣାକୁ</u> ସଂଶୋଧନ କରୁ ।

(ଗ) ଭବନାଥ <u>ସ୍ୱୟଂ</u> <u>ନିଜର</u> ଦୋଷ ମାନିନେଲେ ।(ଘ) ଆଗନ୍ତୁକ <u>ନିଜେ</u> ଉଠି <u>ସ୍ୱ</u> ପରିଚୟ ଦେଲେ ।

ଏହି ଚାରୋଟି ବାକ୍ୟରେ କଳା ଅକ୍ଷରରେ ଲିଖିତ 'ନିଜେ, ଆପେ, ସ୍ୱୟଂ, ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପକ ପଦ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ନହୋଇ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ହୋଇଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ କର୍ତ୍ତାପଦର ବିକଳ୍ପ ଆତ୍ମବାଚକ ପଦ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ରେଖାଙ୍କିତ ସର୍ବନାମ ପଦ 'ନିଜକୁ / ଆପଣାକୁ / ନିଜର / ସ୍ୱ'- ଇତ୍ୟାଦି କର୍ମବୋଧକ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ବଦଳରେ ଆତ୍ମସୂଚକ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏପ୍ରକାର ସର୍ବନାମ ପଦ କର୍ତ୍ତାସୂଚକ ହେଉ କି କର୍ମସୂଚକ ହେଉ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ପାଇଁ ନିଜ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ଜଣାଗଲା,

> **ବ୍ୟକ୍ତି ବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟପଦର ବଦଳରେ ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ସର୍ବନାମ ପଦକୁ 'ଆତ୍ମବାଚକ ସର୍ବନାମ' କୁହାଯାଏ ।**

ଆତ୍ମବାଚକ ସର୍ବନାମ ବିଶେଷ୍ୟପଦର ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରେ ।

୫.୪ : ଓଡ଼ିଆ ସର୍ବନାମ ପଦର ଅନ୍ୟ କେତେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ :-

ଏବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଆଉ କେତେକ ସର୍ବନାମ ପଦ ଓ ସେସବୁର ବିଶେଷତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଅଧିକା କିଛି ଜାଣିବା ।

(କ) ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ସମସ୍ତ ସର୍ବନାମକୁ ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ଓ ଅବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ- ଏପରି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ- ମୁଁ, ତୁ, ତୁମେ, ଆପଣ, ସେ, ତାଙ୍କର, ଯାଙ୍କର, ଆମର । ଅବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ- କ'ଣ, କେଉଁଟି, ଯେଉଁ, ସେଇ, ଏହି, ଏହା, ତାହା, ଯାହା, ଯେମିତି, ଯେପରି, ଯେତେ, ସେତେ ।

(ଖ) ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପରି ସର୍ବନାମ ପଦ ବିଭିନ୍ନ ବିଭକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ରୂପପାଏ । ଯଥା- ତୁମେମାନେ, ଆମେମାନେ, ତୁମକୁ, ତୁମଠାରୁ, ଆମମାନଙ୍କ ଠାରେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ, ଯାହାକୁ, ଯାହାର, ଯାହାଠୁଁ, କେଉଁଟି, କେଉଁଟାକୁ, କେଉଁଠାରେ ଇତ୍ୟାଦି ।

(ଗ) ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ ପାଇଁ ଏକାଧିକ ସର୍ବନାମକୁ ମିଶାଇ ଯୌଗିକ ସର୍ବନାମ ଓ ଦୋହରା ଯାଇ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ସର୍ବନାମ ପଦ ମଧ୍ୟ ଗଢ଼ାଯାଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା- କିଏ + ସେ = କିଏସେ- ଏହାକୁ **କିଏସେ** ନେଲା । ଏହି + ସବୁ = ଏହିସବୁ- **ଏହିସବୁ** ଠିକ୍ । ଏଣୁ + ତେଣୁ = ଏଣୁତେଣୁ- **ଏଣୁତେଣୁ** କୁହ ନାହିଁ । ଯାହା + ତାହା = ଯାହାତାହା- **ଯାହାତାହା** ଶୁଣ ନାହିଁ । ଯାହା + ଯାହା = ଯାହାଯାହା- ତୁମେ **ଯାହାଯାହା** ନେଲ **ତାହାତାହା** ଫେରାଅ । କିଏ + କିଏ = କିଏକିଏ- **କିଏକିଏ** ଆସିବେ ?

(ଘ) କେତେକ ସର୍ବନାମ ଅବ୍ୟୟ ପଦ ପରି ସମୁଚିତ ଅର୍ଥରେ ଏକାଧିକ ବାକ୍ୟକୁ ଯୋଗକରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାରକୁ **'ସମୁଚ୍ଚୟୀ ସର୍ବନାମ'** କୁହାଯାଏ । ଯଥା- ଏମିତି ପାଠକ ନାହାନ୍ତି **ଯେ** ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ପଢ଼ିନାହିଁ । ଏମିତି କଥା ନାହିଁ ଯାହାକୁ ସେ ଜାଣିନାହିଁ ।

(ଙ) ସର୍ବନାମ ପଦ ଖଣ୍ଡବାକ୍ୟ ବଦଳରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା- ଭୀମଭୋଇ ଯେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ କବି, ଏହା ଏବେ ସ୍ୱୀକାର କରାଗଲାଣି । ଏଠାରେ 'ଭୀମଭୋଇ ଯେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତରୀୟ କବି'- ଏହି ଖଣ୍ଡ ବାକ୍ୟଟି ପାଇଁ 'ଏହା' ସର୍ବନାମ ପଦଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

(ଚ) ଯହିଁ, ତହିଁ, ଯହୁଁ, ତହୁଁ, ଏଥି, ସେଥି, ତହିଁକି, ଯହିଁକି, ତହିଁରୁ, ଏଣେ, ତେଣେ, ଯେଣେ, କାହିଁ, କାହୁଁ, ଦୁହେଁ, ତିନିହେଁ, ଚାରିହେଁ, ଆପଣେ, ସର୍ବେ, ଏଥୁ, ଏଣିକି, ତାଙ୍କେ, ଯାଙ୍କେ-ଏପରି ଆହୁରି କେତେକ ସର୍ବନାମ ପଦ ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧ । ସର୍ବନାମ କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨ । ସର୍ବନାମ ପଦ ବାକ୍ୟରେ କାହାକାହା ବଦଳରେ ବସିଥାଏ ?

୩ । ପାଞ୍ଚଟି ପୁରୁଷବାଚକ ଓ ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ସର୍ବନାମ ପଦର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଅ ।

୪ । ଆପେକ୍ଷିକ ସର୍ବନାମ ପଦ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ? ଦୁଇଟି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।

୫ । କଳାଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ପ୍ରକାର ସର୍ବନାମ ଚିହ୍ନାଅ :

(କ) ପାଣିରେ **କିଛି** ଭାସୁଛି ।

(ଖ) ମୁଁ **ଏହା** କେଉଁଠୁ ପାଇବି ?

(ଗ) ଅତିଥି ଭାବରେ **କିଏ** ଆସିବେ ?

(ଘ) ସେ **ଆପେ** ଆସି **ନିଜର** କାମ ସାରି ଯିବେ ।

୬ । କଳା ଅକ୍ଷରରେ ଲିଖିତ ସର୍ବନାମ ପଦଗୁଡ଼ିକ କାହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ଲେଖ ।

(କ) ହରିହର ଜଣେ ସେବକ ; **ଏହା** କିଏ ନ ଜାଣେ ?

(ଖ) କଳ୍ପନା ମେଧାବିନୀ, ଗୀତା **ସେପରି** ନୁହେଁ ।

(ଗ) ଦୀପ୍ତି ଓ ପ୍ରୀତି ଏକା ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିଲେ ବି **ପ୍ରତ୍ୟେକର** ବୁଦ୍ଧିବାଶକ୍ତି ଅଲଗା ।

(ଘ) ଯାହା ହେବାର ଥିଲା ଶେଷରେ **ତାହା** ହିଁ ହେଲା ।

(ଙ) ଏ କଲମଟି ଶ୍ୟାମର, **ଏଇଟା ତାକୁ** ଦେଇ ଦିଅ ।

୭ । ଉପଯୁକ୍ତ ସର୍ବନାମ ପଦ ବସାଇ ଅନୁଚ୍ଛେଦଟିକୁ ଶ୍ରୁତିମଧୁର କର ।

ନୀଳମଣି ମିଶ୍ରେ ବଡ଼ ଉଦାର ଲୋକ । ନୀଳମଣିଙ୍କ କାମକୁ ସମସ୍ତେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ନୀଳମଣି ନୀଳମଣିଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଖୁବ୍ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଉପକାର ପାଇଁ ନୀଳମଣିଙ୍କୁ ନୀଳମଣିଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନେ ଦୟାଳୁ ମିଶ୍ରେ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । 'ଦୟାଳୁ ମିଶ୍ରେ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ନୀଳମଣିଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥାର୍ଥ ।

୮ । ତୁ, ତୁମେ, ଆପଣ ମଧ୍ୟରେ କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି ?

୯ । ଇଏ ଓ ସିଏ, ଆପଣ ଓ ଆପଣାର ମଧ୍ୟରେ କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି ?

୧୦ । ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ସର୍ବନାମର ପାଞ୍ଚଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଅ ।

୧୧ । କେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦଟି ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ଚିହ୍ନାଅ ।

(କ) ସେ, ସେମାନେ, ତା'ର, ତାଙ୍କର, ତୋର, ତାଙ୍କୁ ।

(ଖ) ତୋତେ, ତୁ, ତୋର, ତୁମକୁ, ତାହାର, ତୁମେମାନେ ।

(ଗ) ଯିଏ, ଯେଉଁମାନେ, ଯାହାର, ଯାହାଙ୍କୁ, ଯାହା ।

(ଘ) ଯାହା, ସକଳ, ସବୁ, ତାହା, ଯେଉଁଟି, ତା ।

(ଙ) କ'ଣ, କିଏ, କାହାକୁ, କେଉଁଟି, କେହି ।

୧୨ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମର ଲକ୍ଷଣ ଲେଖି ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଅ ।

୧୩ । ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପକ ସର୍ବନାମ ଅଥବା ସମ୍ବନ୍ଧବାଚକ ସର୍ବନାମ ଅଥବା ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ସର୍ବନାମ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ?

୧୪ । ଦୂର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ଓ ନିକଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକ ସର୍ବନାମର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।